

Đánh giá thực trạng về các trò chơi vận động phổ cập ở nông thôn và trong các lễ hội truyền thống ở Việt Nam

PGS.TS Đặng Thị Hồng Nhung ■

TÓM TẮT:

Tác giả đã đánh giá thực trạng các trò chơi vận động (TCVĐ) phổ cập ở nông thôn và trong các lễ hội truyền thống ở Việt Nam thông qua việc khảo sát, đánh giá thực trạng về các yếu tố ảnh hưởng của các trò chơi phổ cập (TCPC) tới các mặt đời sống của nhân dân trong cộng đồng nông thôn và trong các lễ hội cùng với giá trị và vai trò của nó mang lại cho người dân trong cộng đồng nông thôn.

Từ khóa: trò chơi phổ cập, trò chơi vận động, lễ hội truyền thống Việt Nam, thực trạng, yếu tố ảnh hưởng, nông thôn.

ABSTRACT:

The author has evaluated the current situation of physical motorgames which have been popular in rural areas and in traditional festivals in Vietnam by surveying and assessing the influential elementsofthe popular games for the ruralpeople's aspects of life in the communities and the traditional festivals as well as their values and roles have brought to the Peoples in the rural communities.

Keywords: popular games, physical motor games, Vietnamese traditional festivals, real situation, influential elements, rural areas.

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Trò chơi vận động là một hoạt động đặc thù chỉ trong xã hội loài người được nhân dân sáng tạo ra từ thực tiễn cuộc sống của họ, được lưu truyền tự nhiên qua nhiều thế hệ và luôn được cải biên, bổ sung cho phù hợp với từng nơi, từng lúc, nhằm thỏa mãn nhu cầu về vui chơi giải trí, giao lưu văn hóa và phát triển các mặt thể chất, tinh thần của con người.

Các trò chơi là sản phẩm văn hoá, thể hiện trí thông minh và sự sáng tạo của con người. Lịch sử trò chơi gắn liền với lịch sử sáng tạo, thể hiện trình độ phát triển trí thông minh của con người theo thời gian. Từ những TCVĐ đơn giản, có tính cơ học đến những trò chơi có sự tham gia của khoa học - công nghệ là một quá trình phát triển lâu dài trong lịch sử. Hàng

(Ảnh minh họa)

trăm loại hình thể thao có khả năng đáp ứng nhu cầu giải trí của con người nhưng con người vẫn sẽ còn tiếp tục sáng tạo ra những môn thể thao mới.

TCVĐ phản ánh nét văn hoá cộng đồng của dân tộc, khu vực hoặc vùng miền vì thế việc tổ chức các TCVĐ là một trong những cách thức giáo dục, hình thành nét nhân cách mang bản sắc văn hoá dân tộc cho thế hệ trẻ hiện nay. Do vậy, việc nghiên cứu: **“Đánh giá thực trạng về các TCVĐ phổ cập ở nông thôn và trong các lễ hội truyền thống ở Việt Nam”**, là một trong các cơ sở để nghiên cứu bảo tồn và phát triển TCVĐ ở nước ta; thực hiện nhiệm vụ giáo dục truyền thống yêu nước, lòng tự hào dân tộc, ý thức trách nhiệm, niềm tự hào về việc giữ gìn và phát huy truyền thống văn hoá dân tộc.

Để giải quyết mục đích nghiên cứu, chúng tôi đã sử dụng các phương pháp nghiên cứu chủ yếu sau: phân tích và tổng hợp tài liệu, phỏng vấn tọa đàm, điều tra xã hội học, toán thống kê.

2. KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU

2.1. Thực trạng các TCPC ở nông thôn và trong lễ hội truyền thống ở Việt Nam

Qua kết quả điều tra tổng hợp các công trình nghiên cứu về các TCVD, trò chơi dân gian, đề tài đã tổng hợp trên 100 trò chơi để đưa vào phỏng vấn khảo sát thực trạng các TCPC tại cộng đồng nông thôn và trong các lễ hội truyền thống ở Việt Nam. Kết quả nghiên cứu, tổng hợp các tài liệu liên quan cho thấy, rất nhiều trò chơi ngày nay mặc dù rất phong phú, đa dạng và được sử dụng vào nhiều mục đích khác nhau, với sự đa dạng và phong phú của trò chơi, nên việc phân loại rất phức tạp và khó khăn. Hơn nữa sự phổ cập lại không tập trung tại các vùng miền.

So với những thời điểm khác nhau trong năm, các TCPC ở nông thôn và trong các lễ hội truyền thống ở Việt Nam thường được tập trung vào các ngày lễ, Tết, các trò chơi trong các ngày Tết có phần đặc biệt hơn với bầu không khí sôi động, rạo rực tinh thần đua

tranh và đẩy áp tiếng cười. Những trò chơi này đã ăn sâu vào tiềm thức tuổi thơ của biết bao thế hệ người Việt ở nhiều miền quê khác nhau trong cả nước; trong đó có những trò chơi hiện vẫn còn sức hút mỗi dịp Tết đến xuân về. Sau đây là tổng hợp các TCPC ở nông thôn và trong các lễ hội, Tết cổ truyền Việt Nam.

Có thể thấy các TCPC nhiều nhất vẫn là trò chơi kéo co, kế đến là trò bịt mắt đập niêu. Có thể hiểu đơn giản các TCVD này được cộng đồng dân cư ở nông thôn và trong nhiều lễ hội sử dụng đó là vì nó đơn giản, dễ chơi, tạo được không khí tranh đua, và cũng chiếm không quá nhiều diện tích, cũng như trang thiết bị, CSVC phục vụ cho công tác tổ chức triển khai trò chơi.

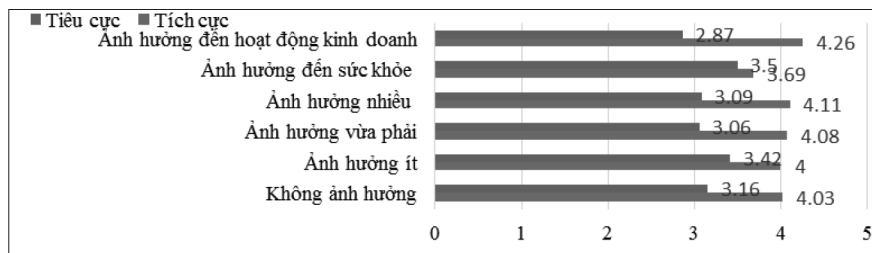
Môn thể thao dân tộc được nhiều đơn vị sử dụng nhiều nhất vẫn là cờ tướng, cờ người và vật dân tộc. Các trò chơi này đều nêu cao tinh thần thượng võ dân tộc, thể hiện ý chí khát khao giành chiến thắng. Các môn thể thao này cũng không cần quá nhiều CSVC, sân bãi, dụng cụ... Hơn nữa tại các trò chơi này đều có

Bảng 1. Thực trạng các TCVD phổ cập ở nông thôn và trong các lễ hội truyền thống ở Việt Nam

Loại hình	Trò chơi và môn thể thao dân tộc	Số lượng các trò chơi được tổ chức tại các khu vực					
		Tây bắc	Đông bắc	Đồng bằng sông Hồng	Duyên hải miền trung và Tây nguyên	Đồng bằng sông Cửu Long	Tổng
TCVD	Kéo co	6	6	8	3	5	28
	Đánh phết	3	4	3	4		14
	Lặn bắt vịt	5		5		6	16
	Đi cầu treo/cầu kiều/cầu khỉ	4		4	3	4	15
	Bịt mắt đập niêu	8		6	4	3	21
	Bịt mắt bắt dê/vịt	3	1	4	3	5	16
	Tung còn	2	5		4		11
	Đánh đu	2	6	3	2		13
	Đẩy gậy	3	4		2		9
	Đi cà kheo	1	3	4	3	4	15
	Bắt trạch trong chum	1		3		3	7
	Leo cột mỡ			3	2	2	7
	Pháo đất			3			3
	Thả diều			3			3
	Ô ăn quan	1	2	4	3		10
	Đua chó/lợn/ngựa		1			1	2
	Nhảy sạp	2	5		4	3	14
Thể thao dân tộc	Vật dân tộc	4	3	3		3	13
	Cờ người	6		5		1	12
	Cờ tướng	8	2	7	4	4	25
	Bơi chải	2		3		3	8
	Đua thuyền	4	1	4	2	1	12
	Chọi trâu	1	1				2
	Chọi gà	3		3		4	10
	Bắn nỏ	2	6				8
	Đá cầu			4		5	9

Bảng 2. Ảnh hưởng của trò chơi tác động tới các mặt đời sống

TT	Nhân tố ảnh hưởng	Tích cực		Tiêu cực		Xếp loại	
		$\bar{X}$	δ	$\bar{X}$	δ	Tích cực	Tiêu cực
1	Không ảnh hưởng	4.19	0.2	3.16	0.13	3	3
2	Ảnh hưởng ít	4.18	0.2	3.42	0.13	4	2
3	Ảnh hưởng vừa phải	4.29	0.24	3.06	0.15	1	5
4	Ảnh hưởng nhiều	4.27	0.21	3.09	0.14	2	4
5	Ảnh hưởng đến sức khỏe	3.88	0.16	3.5	0.15	6	1
6	Ảnh hưởng đến hoạt động kinh doanh	3.96	0.16	2.87	0.08	5	6

Biểu đồ 1. Các trò chơi tại lễ hội đã có ảnh hưởng tác động tích cực đến các mặt đời sống như thế nào?

những phần thưởng ý nghĩa vừa mang tính tượng trưng về mặt tinh thần, còn mang lại lợi ích vật chất nhất định cho người tham gia (như các phần thưởng có giá trị về mặt sử dụng cũng như về mặt tôn vinh sức mạnh thể chất của người tham gia thắng cuộc).

Để đánh giá một cách tổng thể về thực trạng TCPC ở nông thôn và trong các lễ hội truyền thống ở Việt Nam, đề tài tiến hành nghiên cứu phỏng vấn về những yếu tố ảnh hưởng cũng như những giá trị của các TCPC mang lại trong cuộc sống cộng đồng nông thôn và trong các lễ hội truyền thống ở Việt Nam ở 5 khu vực trên với tổng số phiếu của mẫu phiếu 1 là 700 phiếu, phiếu 2 là 125 phiếu. Sau đây là kết quả tổng hợp của 5 khu vực, được chia theo các hạng mục câu hỏi.

2.2. Các yếu tố ảnh hưởng của TCPC tới các mặt của đời sống cộng đồng nông thôn và trong các lễ hội truyền thống ở Việt Nam

Để tìm hiểu về các yếu tố ảnh hưởng của các

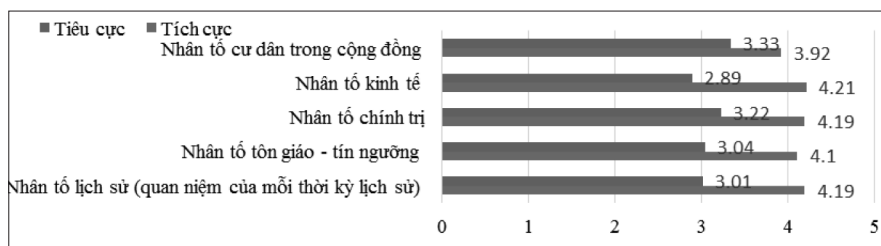
TCPC tới các mặt của đời sống cộng đồng nông thôn và trong các lễ hội truyền thống ở Việt Nam, đề tài tiến hành phỏng vấn về các nhân tố/yếu tố nào tác động tích cực/tiêu cực như thế nào tới sự phát triển của trò chơi cũng như văn hóa tinh thần và vật chất tại cộng đồng nông thôn và trong các lễ hội truyền thống ở Việt Nam. Kết quả phỏng vấn được trình bày từ bảng 2 đến bảng 6 và từ biểu đồ 1 đến biểu đồ 5.

Nhìn vào bảng 2 và biểu đồ 1 có thể thấy mức độ ảnh hưởng của trò chơi tới các mặt của đời sống ở mức độ vừa phải, không có sự tác động nhiều tới các mặt của xã hội, tuy nhiên đều ở mức độ tích cực. Về mức độ tiêu cực của trò chơi cho thấy ảnh hưởng ít tới các mặt của xã hội.

Kết quả khảo sát tại bảng 3 và biểu đồ 2 cho thấy, trong các nhân tố mà đề tài đưa ra phỏng vấn, thì nhân tố kinh tế và chính trị chiếm ảnh hưởng lớn tới sự phát triển của các trò chơi truyền thống ở Việt Nam. Và nhân tố cư dân trong cộng đồng lại

Bảng 3. Các nhân tố ảnh hưởng tới sự phát triển của các trò chơi tại lễ hội truyền thống ở Việt Nam

TT	Nhân tố ảnh hưởng	Tích cực		Tiêu cực		Xếp loại	
		$\bar{X}$	δ	$\bar{X}$	δ	Tích cực	Tiêu cực
1	Nhân tố xã hội	3.93	0.15	3.69	0.13	5	1
2	Nhân tố lịch sử (quan niệm của mỗi thời kỳ lịch sử)	4.19	0.19	3.01	0.19	2	5
3	Nhân tố tôn giáo - tín ngưỡng	4.09	0.18	3.04	0.18	4	4
4	Nhân tố chính trị	4.18	0.22	3.22	0.16	3	3
5	Nhân tố kinh tế	4.21	0.21	2.89	0.12	1	6
6	Nhân tố cư dân trong cộng đồng	3.92	0.16	3.33	0.15	6	2

Biểu đồ 2. Các nhân tố nào tác động tích cực như thế nào tới sự phát triển của các trò chơi tại lễ hội truyền thống Việt Nam

là nhân tố tiêu cực ảnh hưởng tới sự phát triển của các trò chơi.

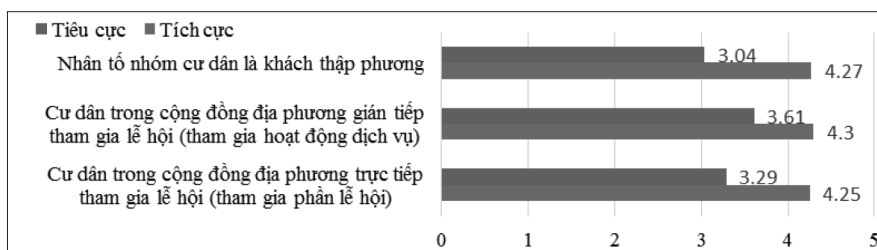
Kết quả tại bảng 4 và trên biểu đồ 3 cho thấy, nhân tố cư dân ảnh hưởng tích cực nhất tới sự phát triển của các trò chơi tại lễ hội truyền thống ở Việt Nam đó là nhân tố cư dân cộng đồng địa phương gián tiếp tham gia lễ hội (tham gia hoạt động dịch vụ), đây

là nhân tố có ảnh hưởng chủ chốt cả về yếu tố tích cực và tiêu cực.

Ảnh hưởng tích cực của các TCPC tại các lễ hội đến đời sống kinh tế của các hộ gia đình và đời sống văn hóa cộng đồng đó là yếu tố kinh tế hộ gia đình, còn yếu tố tiêu cực lại là đời sống văn hóa cộng đồng.

Bảng 4. Nhân tố cư dân ảnh hưởng tới sự phát triển của các trò chơi tại lễ hội truyền thống ở Việt Nam

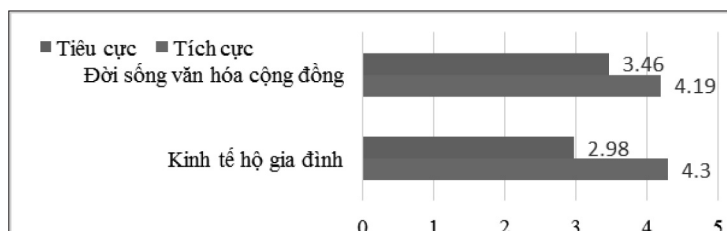
T T	Nhân tố ảnh hưởng	Tích cực		Tiêu cực		Xếp loại	
		$\bar{X}$	δ	$\bar{X}$	δ	Tích cực	Tiêu cực
1	Cư dân trong cộng đồng địa phương <u>trực tiếp</u> tham gia lễ hội (tham gia phần lễ hội)	4.25	0.21	3.29	0.13	3	2
2	Cư dân trong cộng đồng địa phương <u>gián tiếp</u> tham gia lễ hội (tham gia hoạt động dịch vụ)	4.3	0.23	3.61	0.16	1	1
3	Nhân tố nhóm cư dân là <u>khách thập phương</u>	4.27	0.21	3.04	0.17	2	3

Biểu đồ 3. Các nhân tố cư dân nào tác động tích cực/tiêu cực như thế nào tới sự phát triển của các trò chơi dân gian tại các lễ hội truyền thống ở Việt Nam?

Bảng 5. Ảnh hưởng các TCPC tại các lễ hội đến đời sống kinh tế của các hộ gia đình, đến đời sống văn hóa cộng đồng

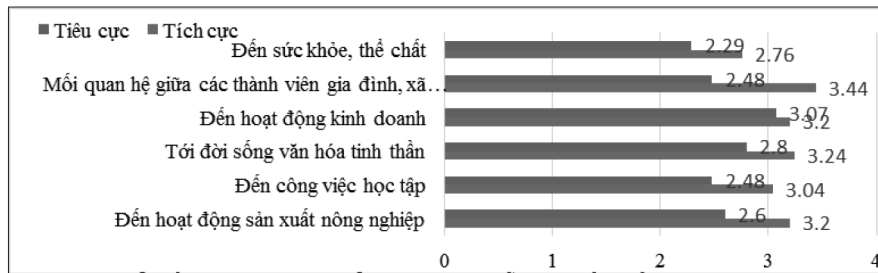
TT	Nhân tố ảnh hưởng	Tích cực		Tiêu cực		Xếp loại	
		$\bar{X}$	δ	$\bar{X}$	δ	Tích cực	Tiêu cực
1	Kinh tế hộ gia đình	4.3	0.22	2.98	0.11	1	2
2	Đời sống văn hóa cộng đồng	4.19	0.2	3.46	0.17	2	1

Biểu đồ 4. TCPC tại các lễ hội góp phần giáo dục cho người chơi và người xem như thế nào?

Bảng 6. Ảnh hưởng của trò chơi tác động tới các mặt đời sống

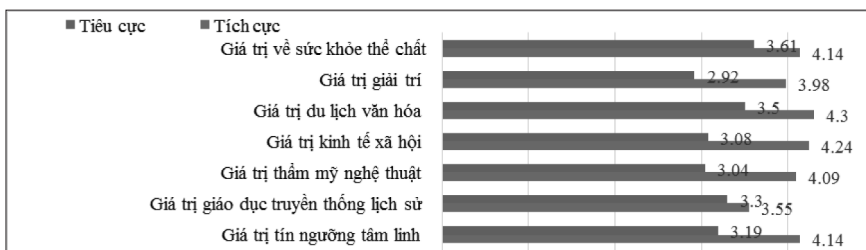
TT	Nhân tố ảnh hưởng	Tích cực		Tiêu cực		Xếp loại	
		$\bar{X}$	δ	$\bar{X}$	δ	Tích cực	Tiêu cực
1	Đến hoạt động sản xuất nông nghiệp	3.2	0.23	2.6	0.2	3	3
2	Đến công việc học tập	3.04	0.25	2.48	0.27	4	4
3	Tới đời sống văn hóa tinh thần	3.24	0.15	2.8	0.21	2	2
4	Đến hoạt động kinh doanh	3.2	0.14	3.07	0.18	3	1
5	Mối quan hệ giữa các thành viên gia đình, xã hội	3.44	0.16	2.48	0.29	1	4
6	Đến sức khỏe, thể chất	2.76	0.17	2.29	0.18	5	5

Biểu đồ 5. Các TCPC trong các lễ hội truyền thống ở Việt Nam ảnh hưởng/tác động tích cực/tiêu cực đến các mặt đời sống nông thôn như thế nào?

Bảng 7. Giá trị của các trò chơi phổ cập trong các lễ hội tới đời sống cộng đồng địa phương

TT	Nhân tố ảnh hưởng	Tích cực		Tiêu cực		Xếp loại	
		$\bar{X}$	δ	$\bar{X}$	δ	Tích cực	Tiêu cực
1	Giá trị tín ngưỡng tâm linh	4.14	0.2	3.19	0.15	3	4
2	Giá trị giáo dục truyền thống lịch sử	3.55	0.2	3.3	0.16	7	3
3	Giá trị thẩm mỹ nghệ thuật	4.09	0.21	3.04	0.14	5	5
4	Giá trị kinh tế xã hội	4.24	0.21	3.08	0.14	2	4
5	Giá trị du lịch văn hóa	4.3	0.23	3.5	0.13	1	2
6	Giá trị giải trí	3.98	0.17	2.92	0.08	6	6
7	Giá trị về sức khỏe thể chất	4.14	0.19	3.61	0.17	3	1

Biểu đồ 6. Các giá trị của TCPC trong các lễ hội tác động như thế nào tới đời sống cộng đồng địa phương?

Ảnh hưởng của trò chơi tác động tới các mặt đời sống, yếu tố tích cực nhất thuộc về mối quan hệ giữa các thành viên gia đình, xã hội. Và yếu tố tiêu cực nhất là ảnh hưởng của trò chơi tác động tới các mặt đời sống là yếu tố đến hoạt động kinh doanh của các hộ kinh doanh tại cộng đồng và trong lễ hội.

2.3. Thực trạng về các giá trị của các TCPC trong đời sống cộng đồng nông thôn và trong các lễ hội truyền thống ở Việt Nam

Để tìm hiểu giá trị và vai trò của các TCPC tại nông thôn và trong các lễ hội truyền thống ở Việt

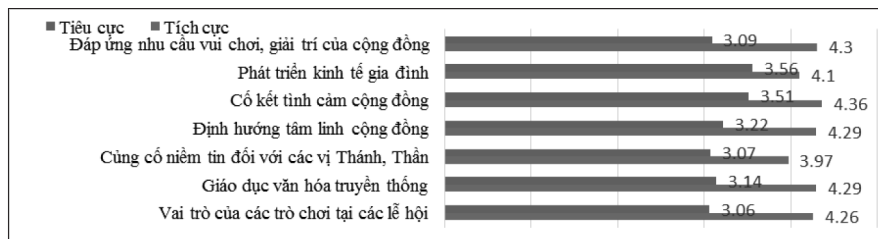
Nam, đề tài tiến hành phỏng vấn về vai trò và giá trị của các TCPC tác động tới đời sống cộng đồng địa phương. Kết quả được thể hiện từ bảng 7 đến bảng 10 và từ biểu đồ 6 đến biểu đồ 9.

Giá trị của các TCPC trong các lễ hội tới đời sống cộng đồng địa phương, yếu tố tích cực nhất là giá trị du lịch văn hóa. Yếu tố tiêu cực nhất là yếu tố giá trị về sức khỏe thể chất.

Vai trò của các TCVD trong các hoạt động ở nông thôn và trong các lễ hội truyền thống, yếu tố tích cực chiếm tỷ lệ cao là cố kết tình cảm cộng đồng, và yếu

Bảng 8. Vai trò của các TCVD trong các hoạt động ở nông thôn và trong các lễ hội truyền thống

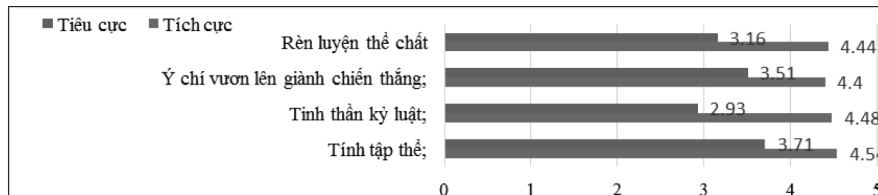
TT	Nhân tố ảnh hưởng	Tích cực		Tiêu cực		Xếp loại	
		$\bar{X}$	δ	$\bar{X}$	δ	Tích cực	Tiêu cực
1	Vai trò của các trò chơi tại các lễ hội	4.26	0.23	3.06	0.13	5	7
2	Giáo dục văn hóa truyền thống	4.29	0.21	3.14	0.14	3	4
3	Củng cố niềm tin đối với các vị Thánh, Thần	3.97	0.18	3.07	0.14	7	6
4	Định hướng tâm linh cộng đồng	4.29	0.21	3.22	0.15	3	4
5	Cố kết tình cảm cộng đồng	4.36	0.24	3.51	0.14	1	4
6	Phát triển kinh tế gia đình	4.1	0.18	3.56	0.12	6	2
7	Đáp ứng nhu cầu vui chơi, giải trí của cộng đồng	4.3	0.21	3.09	0.18	2	4

Biểu đồ 7. Vai trò của các TCVD trong các hoạt động ở nông thôn và trong các lễ hội truyền thống?

Bảng 9. Vai trò của các TCVD trong các hoạt động ở nông thôn và trong các lễ hội truyền thống

TT	Nhân tố ảnh hưởng	Tích cực		Tiêu cực		Xếp loại	
		$\bar{X}$	δ	$\bar{X}$	δ	Tích cực	Tiêu cực
1	Tính tập thể;	4.54	3.71	4.54	3.71	4.54	3.71
2	Tinh thần kỷ luật;	4.48	2.93	4.48	2.93	4.48	2.93
3	Ý chí vươn lên giành chiến thắng;	4.4	3.51	4.4	3.51	4.4	3.51
4	Rèn luyện thể chất	4.44	3.16	4.44	3.16	4.44	3.16

Biểu đồ 8. Trò chơi phổ cập tại các lễ hội góp phần giáo dục cho người chơi và người xem như thế nào?

tổ tiêu cực là phát triển kinh tế gia đình.

Vai trò của các TCVD trong các hoạt động ở nông thôn và trong các lễ hội truyền thống, yếu tố tích cực nhất là yếu tố tính tập thể và cũng chính yếu tố này lại là yếu tố tiêu cực nhất.

Vai trò của các TCPC trong các lễ hội truyền thống ở Việt nam trong đời sống xã hội hiện nay, nhân tố tích cực nhất là nhân tố nâng cao sức khỏe thể chất và nhân tố tiêu cực nhất là đáp ứng nhu cầu vui chơi, giải trí của cộng đồng.

3. KẾT LUẬN

Kết quả nghiên cứu đánh giá thực trạng về các

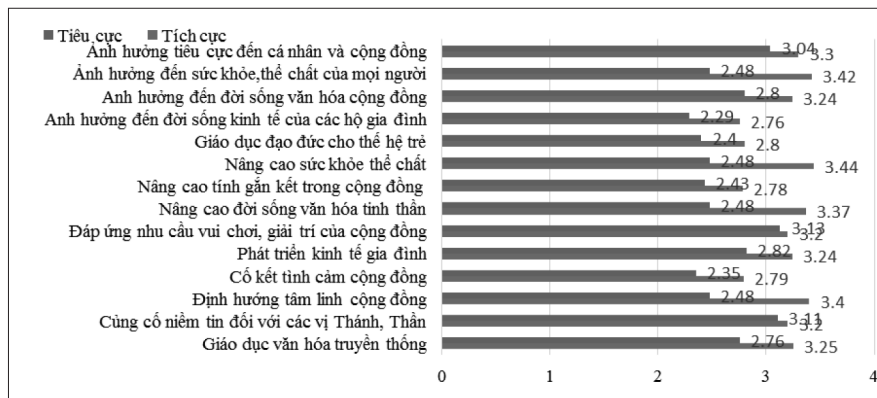
TCPC ở nông thôn và trong các lễ hội truyền thống ở Việt Nam cho thấy:

- Các TCPC chủ yếu là các TCVD về thể lực và các trò chơi dân tộc, sự tập trung của các trò chơi tại các khu vực, vùng miền không tập trung phổ biến vẫn là các trò chơi mang tính vận động và các trò chơi dân gian. Các trò chơi còn dần trải, chưa tập trung, tính phổ cập chưa cao tới cộng đồng cũng như trong các Lễ hội truyền thống ở Việt Nam.

- Các TCPC hầu hết đều có tác động tích cực tới các mặt đời sống trong cộng đồng nông thôn và trong các lễ hội truyền thống của Việt Nam. Tuy nhiên yếu tố tích cực nhất thuộc về mối quan hệ giữa các thành viên gia đình, xã hội. Và yếu tố tiêu cực nhất là hoạt

Bảng 10. Vai trò của các TCPC trong các lễ hội truyền thống ở Việt nam trong đời sống xã hội hiện nay

TT	Nhân tố ảnh hưởng	Tích cực		Tiêu cực		Xếp loại	
		$\bar{X}$	δ	$\bar{X}$	δ	Tích cực	Tiêu cực
1	Giáo dục văn hóa truyền thống	3.24	0.19	2.76	0.06	6	6
2	Củng cố niềm tin đối với các vị Thánh, Thần	3.2	0.14	3.11	0.18	8	2
3	Định hướng tâm linh cộng đồng	3.4	0.15	2.48	0.29	3	7
4	Cố kết tình cảm cộng đồng	2.79	0.16	2.35	0.16	10	10
5	Phát triển kinh tế gia đình	3.24	0.15	2.81	0.21	7	4
6	Đáp ứng nhu cầu vui chơi, giải trí của cộng đồng	3.2	0.14	3.12	0.17	8	1
7	Nâng cao đời sống văn hóa tinh thần	3.36	0.13	2.48	0.29	4	7
8	Nâng cao tính gắn kết trong cộng đồng	2.77	0.16	2.43	0.13	11	8
9	Nâng cao sức khỏe thể chất	3.44	0.16	2.48	0.29	1	7
10	Giáo dục đạo đức cho thế hệ trẻ	2.8	0.15	2.4	0.16	9	9
11	Ảnh hưởng đến đời sống kinh tế của các hộ gia đình	2.76	0.17	2.28	0.18	12	11
12	Ảnh hưởng đến đời sống văn hóa cộng đồng	3.24	0.15	2.8	0.21	7	5
13	Ảnh hưởng đến sức khỏe, thể chất của mọi người	3.42	0.15	2.48	0.29	2	7
14	Ảnh hưởng tiêu cực đến cá nhân và cộng đồng	3.30	0.17	3.04	0.06	5	3

Biểu đồ 9. Vai trò của các TCPC trong các lễ hội truyền thống ở Việt Nam trong đời sống xã hội hiện nay

động kinh doanh của các hộ kinh doanh tại cộng đồng và trong lễ hội.

- Giá trị của các TCPC trong các lễ hội tới đời sống cộng đồng địa phương có ảnh hưởng tích cực nhất là yếu tố tích giá trị du lịch văn hóa. Yếu tố tiêu cực nhất là yếu tố giá trị về sức khỏe thể chất.

- Vai trò của các TCPC trong các lễ hội truyền thống ở Việt nam trong đời sống xã hội hiện nay, nhân tố tích cực nhất là nhân tố nâng cao sức khỏe thể chất và nhân tố tiêu cực nhất là đáp ứng nhu cầu vui chơi, giải trí của cộng đồng.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Mai Văn Muôn, 1989, "Trò chơi xưa và nay", Nxb TĐTT Hà Nội.
2. Mai Văn Muôn (1995), "Nghiên cứu cơ sở lý luận và thực tiễn của sự hình thành và phát triển của một số môn thể thao dân tộc ở Việt Nam", Hà Nội.
3. Nguyễn Toán, Lê Anh Thơ (2006), 72 trò chơi vận động dân gian (Việt Nam và Châu Âu); Nxb TĐTT, Hà Nội.
4. Từ điển hồi lễ Việt Nam (1993), Nxb Văn hóa, Hà Nội.
5. Viện Văn hóa dân gian (1992), "Lễ hội cổ truyền", Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội.

Nguồn bài báo: đề tài khoa học công nghệ cấp Bộ (2018-2019): "Nghiên cứu khôi phục và phát triển các trò chơi phổ cập ở nông thôn và trong lễ hội truyền thống ở Việt Nam", thuộc Chương trình khoa học và công nghệ cấp Bộ: "Nghiên cứu thể dục thể thao quần chúng, đáp ứng yêu cầu phát triển bền vững".

(Ngày Tòa soạn nhận được bài: 22/12/2018; ngày phản biện đánh giá: 16/1/2019; ngày chấp nhận đăng: 24/2/2019)